

Ponder

VERLIJDEN, VERLEED, VERLEDEN

• Een 18de-eeuwse soap
Marianne Eisma

NOTARIAAT EN GESCHILBESLECHTING IN 17DE-EEUWS LEIDEN

A. Fl. Gehlen

ARS NOTARIATUS

• Schulden der nalatenschap
W.D. Kolkman

HET NOTARIEEL WOORDENBOEK

Ben Duinkerken

GEMISTE KANSEN

Carinne Elion-Valter

BIJZONDERE AANWINSTEN VAN VERENIGING HENDRICK DE KEYSER (II)

A.A. van Velten

LIEVE NICHTEN, LIEVE NEVEN, ...

P.H.M. Gerver

HET SIGNET VAN DE NOTARIS (18)

Caspar van Heel

Schenken of nalaten aan een cultureel doel

Buitenplaats 'Nijenburg'
te Heiloo

Woont uw cliënt in een bijzonder monumentaal pand?

Dan bestaat de mogelijkheid dit huis voor het nageslacht te bewaren door het te schenken aan Vereniging Hendrick de Keyser.

Vereniging Hendrick de Keyser heeft als doel het behoud van architectonisch of historisch waardevolle huizen en hun interieur. Zij doet dit sinds 1918 door verwerving van bijzondere monumenten, die na restauratie worden verhuurd. Eenmaal verworven huizen worden nooit meer verkocht. Het bezit van de Vereniging omvat 360 huizen, waaronder diverse topstukken van architectuur met een onvervangbare waarde. De Vereniging telt ongeveer 3000 leden. Natuurlijk is het ook mogelijk om de 'monumentenzorg' te steunen door financiële schenkingen of erflatingen aan Vereniging Hendrick de Keyser (vrijgesteld van schenkings- en successierechten).

Keizersgracht 743
1017 DZ Amsterdam
Telefoon 020 521 06 30
Telefax 020 521 06 39

Website www.hendrickdekeyser.nl
E-mail info@hendrickdekeyser.nl
Bank 41.18.40.207
Giro 48718

B RAADGEVEND BUREAU BORG DORFF

**Sinds 1984 een vraagbaak voor
kandidaat- notarissen die een
plezierige baan zoeken.**

Raadgevend bureau voor notarissen

Coolsingel 75, 3012 AD Rotterdam
Telefoon 010 - 213 0355
Fax 010 - 213 0993

“Ponder” volgens Van Dale:

unster, een soort evenaar met aan de ene zijde een haak en aan de andere een gewicht dat men af- en aanschuift, balans met ongelijke armen.

C O L O F O N

Ponder:

halfjaarlijks mededelingenblad van de Stichting tot Bevordering der Notariële Wetenschap, van Eeghenstraat 222, 1071 GM Amsterdam

Telefoon: 020 675 6479

Fax: 020 679 0358

Email algemeen: info@notarielestichting.nl
redactiesecretaris:

inesvangasselt@notarielestichting.nl

Website: www.notarielestichting.nl

Postbanknummer: 554704

Redacteuren:

W. Bosse

B. Duinkerken

P.H.M. Gerver

Liesbeth M. van der Marck

B.C.M. Waaijer

Redactiesecretaris:

Inés M. van Gasselt

Lay-out/productie:

Francien van Maasdijk

Grafisch Bureau Schaefer

Foto's:

Omslag : Maarten Brinkgreve

pag. 4,6,7,8,9,19 : Wouter Thorn Leeson

pag. 16,17 : Vereniging Hendrick de Keyser

De publicatie is mede mogelijk gemaakt door:

Raadgevend Bureau Borgdorff te Rotterdam, Vereniging Hendrick de Keyser te Amsterdam, Kluwer Juridische Uitgevers te Deventer, Niehoff Werning & Kooij te Soest.

Aan dit nummer werkten mee:

Ben Duinkerken, *rechtsbistoricus, oud-notaris*

Marianne Eisma, *kunsthistorica*

Carinne Elion-Valter, *kandidaat-notaris en auteur*

A.Fl. Gehlen, *oud-notaris, emeritus hoogleraar Universiteit Maastricht*

P.H.M. Gerver, *oud-notaris, bijzonder hoogleraar notarieel recht Universiteit van Amsterdam*

J.J.A. de Groot, *voorzitter Notariële Stichting, oud-notaris, universitair docent Universiteit van Amsterdam*

Caspar van Heel, *rechtsbistoricus, werkzaam van 1974 tot en met november 2006 als provinciaal archiefinspecteur in Overijssel*

W.D. Kolkman, *hoogleraar notarieel recht Universiteit Groningen*

Liesbeth M. van der Marck, *conservator Notariële Stichting*

A.A. van Velten, *juridisch adviseur, bijzonder hoogleraar onroerend goedrecht Vrije Universiteit te Amsterdam*

ISSN: 1385-7428

Inhoud

TEN GELEIDE	4	J.J.A. de Groot
HET NOTARIEEL WOORDENBOEK	5	Ben Duinkerken
Jurisdictie		
HET SIGNET VAN DE NOTARIS (18)	5	Caspar van Heel
Overijssel		
VERLIJDEN, VERLEED, VERLEDEN	6	Marianne Eisma
Een 18 ^{de} -eeuwse soap		
GEMISTE KANSEN	10	Carinne Elion-Valter
Recht, maatschappij en notarissen		
in Flauberts <i>De leerschool der liefde</i>		
LIEVE NICHTEN, LIEVE NEVEN,...	12	PH.M. Gerver
<i>Testament</i> , Heinrich Heine		
NOTARIAAT EN GESCHILBESLECHTING		
IN 17de-EEUWS LEIDEN	13	A.Fl. Gehlen
ARS NOTARIATUS	15	W.D. Kolkman
Schulden der nalatenschap		
BIJZONDERE AANWINSTEN VAN		
VERENIGING HENDRICK DE KEYSER (II)	16	A.A. van Velten
POSTACADEMISCH ONDERWIJS	18	Redactionele mededeling
Eerste halfjaar 2007		
IMPONDERABILIA	19	Liesbeth M. van der Marck

Een donateur uit Oud-Turnhout (België) stelt meer dan 50 jaargangen Weekblad voor Fiscaal Recht ter beschikking aan diegene die de boeken van zijn zolder wil halen en hem niet aansprakelijk stelt voor eventuele onvolledigheid. Gegadigden kunnen contact opnemen met de conservator, 020-6756479.

Ten Geleide

De afgelopen periode hebben belangstellenden de stichting weer verrijkt met een aantal voorwerpen en handschriften uit het (soms verre) verleden. Hierna wordt daaraan in de rubriek Imponderabilia aandacht besteed, maar één ervan wil ik niet onvermeld laten. Het betreft een 18de-eeuws handschrift inhoudende een instructie voor het notarisambt. De instructie is met name gebaseerd op de 17de-eeuwse notariële praktijk. Een prachtige aanwinst voor onze toch al zo rijk gevulde historische collectie. Dan besef je weer wat een waardevolle functie “onze” stichting heeft.

Een negatieve zijde is er ook. De inkomsten van de stichting zijn sterk gedaald. De inkomsten uit de door de stichting gegeven postdoctorale cursussen zijn dit jaar fors achtergebleven bij die van het vorige jaar. Welke oorzaken daarvoor ook kunnen worden aangegeven, een terugval van inkomsten is ook bij andere organisaties van postdoctoraal onderwijs geconstateerd. Een algemene tendens mag daar dan ook in worden gezien. De stichting zal zich dan ook moeten beraden op de gevolgen daarvan voor het wel en wee van haar functioneren.

Zo'n moment wordt veelal aangegrepen om een toekomstvisie te ontwikkelen. De Raad van Toezicht van de stichting heeft dan ook besloten een aantal wijze mensen te vragen daarover te gaan denken. Hopelijk kan in de volgende Ponder al worden aangegeven welke denklijnen daarover zijn ontwikkeld.

Het lag al in de rede dat daarover gedacht zou moeten worden. Zoals eerder aangegeven is de stichting de laatste jaren het web opgegaan. De mogelijkheden, die deze nieuwe technologie met zich brengt, zullen moeten worden onderkend en aangegrepen om de taken van de stichting daaraan aan te passen om zodoende op een nieuwe wijze de bestaande “aloude” doelen van de stichting te blijven bereiken.

Wat voor toekomstvisie er dan ook zal worden ontwikkeld, één ding is zeker, de huidige generatie notariële studenten is onze toekomst. En daar moeten we zuinig op zijn. Daarom wil het Bestuur met ingang van 2007 de lezingencycli gratis openstellen voor geïnteresseerde notariële studenten, voorzover er plaats is natuurlijk.

Veel leesplezier met deze nieuwe Ponder!

J.J.A. de Groot
Voorzitter

Kousenbeurs, circa 1900

Dit beursje, waarin aan beide kanten munten konden worden bewaard, is afkomstig uit het Bossche kantoor van drie generaties notarissen Rits.

Het notarieel woordenboek

Jurisdictie

WOORD-BOECK,
Waar in alle
De Kunst-woorden des
Notarijchaps, mitfgaders ande-
re vreesde, soo Latijnsche als Franche
woorden werden verduytscht.

Jurisdictie in de zin van rechtsmacht is een begrip dat op het eerste gezicht niet gauw met het notariaat wordt geassocieerd. Immers, we kennen jurisdictie toe aan een rechter en niet aan een notaris. Juist is dit niet, want de notaris oefent de zogenaamde vrijwillige rechtspraak uit, een begrip dat de Fransen hier te lande hebben geïntroduceerd (al was het niet geheel onbekend). Tot aan het begin van de achttiende eeuw was er namelijk in Frankrijk een hechte band tussen de rechterlijke macht en het notariaat. Om het onderscheid tussen beide instanties aan te geven werd gesproken van respectievelijk de "jurisdiction contentieuse", eigenlijke rechtspraak en de "jurisdiction volontaire", vrijwillige of oneigenlijke rechtspraak. De laatste was dus het domein van de notaris.

De nadruk die de Franse schrijvers - onder wie met name J.B. Loret - legden op de volontaire jurisdictie van de notaris maakte indruk. Immers, zij verhieven de status van de notaris uitdrukkelijk tot die van een ambtenaar op rechterlijk niveau. In navolging van genoemde Loret was het de Vlaamse notaris J.B. Sabij die in barokke bewoordingen heeft uiteengezet hoe we de notaris eigenlijk moeten zien. In zijn poging koning Willem I te assisteren

bij de vervanging van de Ventôsewet, had hijzelf een wetsontwerp gemaakt dat hij het staatshoofd toezond, vergezeld van een uitgebreide motivering en natuurlijk zowel in de Nederlandse als in de Franse taal. Wij schrijven dan namelijk 1827, en ons

koninkrijk omvatte toen nog het Belgisch territorium met zijn tweetalige inwoners.

Sabij nu omschrijft het instituut van de notaris met de voorgeschreven twee getuigen als een vrijwillige rechtbank (hier komt dus de *jurisdictio voluntaria* aan de orde), letterlijk als een "vierschaar van de vrijwillige rechts-oefening". Het enige onderscheid dat met de rechterlijke macht kan worden gemaakt, is dat er geen vaste zittingdagen zijn en dat deze vierschaar te allen tijde bijeen kan komen (kan worden "gespannen", schrijft Sabij), al naar gelang de wil of de behoefte van de contracterende partijen. Dat is een fraai gevonden metafoor. Maar wel eerder een uiting van wishful thinking dan één die van realiteitszin getuigt.

Ben Duinkerken

Het signet van de notaris (18)

Overijssel

Overijssel maakte in de middeleeuwen deel uit van het Oversticht, het gebied waarvan de bisschop van Utrecht landsheer was en dat vanuit Utrecht gezien over de IJssel lag. De invloed van deze kerkelijke vorst en daarnaast van de belangrijke kapittels van St. Lebuïnus te Deventer en St. Plechelmus te Oldenzaal op de ontwikkeling van het notariaat was zeer groot. Daarnaast waren er in Overijssel ook belangrijke kerkelijke ontwikkelingen zoals de opkomst van de moderne devotie onder leiding van Geert Grote (1340-1384).

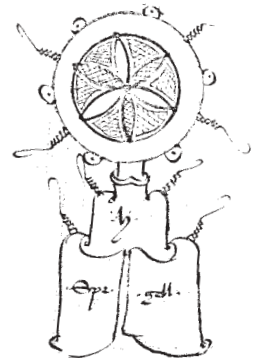
Eerste notariële activiteit

Het oudste Overijsselse signet van Gerardus de Ane (1291) is afgebeeld in aflevering 4 van deze rubriek (Ponder 7, 1999). Maar deze notaris was in Deventer een passant, afkomstig uit Keulen en een jaar later werkzaam in Utrecht. In 1316 is Theodericus Blome (Dirk Bloem) de eerstvolgende notaris in de oude hoofdstad van het Oversticht.

Notarissen in relatie tot het Deventer kapittel

Talrijke notarissen werkten in opdracht van het kapittel van St. Lebuïnus, de eersten waren waarschijnlijk Albertus de Reno en Herbordus de Brinco, die in 1326 aanwe-

zig zijn bij een vonnis van de deken van het kapittel, maar daarbij geen notarieel signet of onderschrift produceren. Van Herbert van den Brink is wel een signet overgeleverd uit 1334 en Albert van Rijn moet in 1336 een akte opgemaakt hebben, die helaas verloren is gegaan. Het signet dat ik wil afbeelden is van Henricus Spegell, geestelijke van het bisdom Paperdorn en keizerlijk notaris, die tussen 1470 en 1499 voor het kapittel werkzaam was en ook secretaris van het kapittel genoemd werd. In 1452 was hij als arme student in Keulen ingeschreven, in 1455 studeerde hij in Leipzig, waar hij in 1457 baccalaureus werd. Waarschijnlijk begon hij zijn notariële carrière in Deventer in 1462 als klerk bij de notaris Johannes Aneconk. In 1489 is hij beslist niet arm meer, want dan gaat hij met anderen een redersvennootschap aan voor een reis van een koopman naar Noorwegen. Zijn fraai signet doet denken aan een ronde spiegel boven een hoog podium van drie delen, geplaatst 1-2, waarin zijn naam H Spe-gell.

(wordt vervolgd)

Caspar van Heel

Verlijden, verleed, verleden

Een 18de-eeuwse soap

Ter compensatie van het verlies dat hij door het huwelijk van zijn dochter heeft geleden, trekt hij haar in haar stervensuur de ring van de vinger

De enige reden voor de aanwezigheid van de serie "MARRIAGE A LA MODE" in de collectie van de Stichting is de afbeelding van het sluiten van een huwelijkscontract op de eerste van de zes prenten. In deze serie stelde William Hogarth op wiens schilderijen de prenten teruggaan¹, de destijds in hogere kringen gangbare praktijk van het gearrangeerde huwelijk aan de kaak, door van een fictief voorbeeld daarvan een waar melodrama te maken. Hij vertelde dat met de traditionele artistieke middelen die hem ter beschikking stonden, maar wendde die wel zo aan dat het verhaal bijna alle trekken kreeg van een hedendaagse soap.

De huwelijksvereenkomst tussen de zoon van de Earl van Squanderfield en de dochter van een niet met name genoemde rijke koopman ligt in de hand van de koopman midden op de voorgrond. Hij heeft er een hoge prijs voor betaald. Zijn solicitor deelt de akte van de hypothecaire lening die hij aan de Earl heeft verstrekt uit en de inhoud van de geldzakken aan zijn voeten, munten en

& 1.000-biljetten, ligt nu in stapels voor de Earl op tafel. In ruil daarvoor hoeft de adellijke heer slechts op zijn troef te wijzen, zijn stamboom. Hij slaat zich op de borst over het resultaat dat hij hiermee heeft binnengehaald. Zijn nieuwe huis dat door het raam zichtbaar is, kan hij nu laten afbouwen. Van dit onderhandelingsresultaat zijn de aanstaanden de schijnbaar willoze slachtoffers. Zij zitten terzijde op een bank, waarbij hij zichzelf onder het nemen van een snuifje in de spiegel bewondert en zij zich door haar advocaat met de wonderschone naam van Silvertongue laat informeren over de inhoud van het akkoord. Dat stemt haar niet blij, maar oertussen zitten de twee wel, zoals de honden aan hun voeten, met kettingen aan elkaar geklonken.

Deze praktijk waarbij de vaders het stel buiten de onderhandelingen hielden en alleen hun eigenbelang nastreefden, hekelde Hogarth door de draak te steken met deze konkelaars. Zo heeft de Earl het in zijn voorname omgeving erg met zichzelf getroffen. Hij zit op een soort troon onder een met een kroontje gesierd baldakijn in een ver-

trek dat is volgehangen met indrukwekkende schilderijen. Zijn jeugdportret dat daarin het meest in het oog springt, toont hem boven een zojuist afgeschoten kanon. Hij heeft echter wel een gebrek. Zijn verbonden voet die hij angstvallig onder tafel verbergt, openbaart dat hij ook financieel gezien nog maar één poot had om op te staan. Dit tekort kon worden verholpen door de koopman die op zijn beurt weer kon worden geholpen door de Earl. Voorovergebogen over de bruidsschat waar hij met de hand aan zijn lorgnet toch al het nakijken naar had, mist hij het grote gebaar van de aristocraat.

Hogarth gaf aan deze figuren een bredere betekenis door hen als prototypes van hun klasse neer te zetten. De koopman staat voor alle rijke kooplieden die met hun geld aanzien wilden kopen en de Earl voor alle verarmde aristocraten die hun status voor wat geld verkwan-selden. Maar deze klasse-uitleg

G. Scotin, Het huwelijkscontract

¹ Tot 8 januari 2007 zijn deze werken te zien op de Hogarth-tentoonstelling in het Louvre te Parijs.

T.E. Nicholson, Breakfast scene

gaf hij ook aan de hele serie mee. Met de gedeeltelijk in het Frans gestelde titel daarvan wordt de slaafse navolging van de Franse mode door de aristocratie op de hak genomen. Ook de Earl bezondigt zich daaraan. Zijn kleding oogt veel frivoler dan die van de koopman en zijn Engelse stamvader Willem de Veroveraar duidt hij het liefst met diens Franse naam aan.

Een dergelijke maatschappelijke aanklacht wordt niet direct geassocieerd met een soap, al wordt wel beweerd dat zo'n modern melodrama een goed vehikel is voor het overbrengen van normen en waarden. Voor een ander kenmerk van een dergelijke serie, het aaneenrijgen van extreme situaties, is hier wel de basis gelegd en ook een "cliffhanger" aan het eind van elke aflevering, is in deze openingsvoorstelling van de "MARRIAGE A LA MODE" nadrukkelijk aanwezig. Iedere geoeffende kunstbeschouwer ziet daar direct van af dat dit huwelijk nooit goed kan aflopen. Het paar zit namelijk onder een wand met schilderijen van martelaren van wie er één zelfs een duizelingwekkende val maakt, en waartussen ook nog eens de kop van de afschrikwekkende Medusa hangt. Daarbij geven de partners ook zelf aan dat zij niet de minste intentie hebben om iets van hun huwelijk te maken. Zij geeft blijk van haar ontrouw door met haar ring te spelen – die om de zakdoek zit waarmee zij zich vermaakt – en hij door een verdachte plek in zijn hals bloot te geven.

Voor een goede werking van de "cliffhanger" moeten deze onheilspellende voortekenen even blijven hangen en dat biedt de gelegenheid op de prent zelf in te gaan. Het is een kopergravure die werd gemaakt door Gérard Scotin – volgens Hogarth de beste Franse (!) meester van zijn tijd – en door de schilder zelf in eigen beheer werd uitgegeven. Hogarth nam zijn toevlucht tot dit redmiddel omdat hij zijn schilderijen maar moeilijk kwijt kon. Eventuele kopers lieten zich afschrikken door de inhoud ervan – zij werden daarin immers

zelf op de hak genomen - en degenen die zich daar wel over konden verknukelen, konden zich slechts de prenten veroorloven. Met deze verkooptechniek hield hij al in de opzet van zijn werk rekening. Het verhaal van zijn series laat zich veel gemakkelijker – want van links naar rechts – van de spiegelbeeldige gedrukte versie aflezen dan van de originele. Het succes van zijn prenten stelde hem echter weer voor een ander probleem. Hogarth liep inkomsten mis omdat andere uitgevers zijn truc overnamen. Aan deze piraterij kwam pas een einde toen er in 1734 mede dankzij zijn ijveren een wet op het copyright van kracht werd. De schilderijen van zijn "MARRIAGE A LA MODE" voltooidde hij in 1743 maar de prenten daarvan kwamen pas zoals het onderschrift aangeeft, uit onder de "Act" van 1745.

De volgende prenten van de serie in de collectie van de Stichting komen niet uit deze reeks zelfstandige kunstwerken. Het zijn staalgravures die door verschillende graveurs voor de Londense uitgever Jones & Co werden gemaakt ter illustratie van het door deze firma in 1833 uitgebrachte boek "*The Works of William Hogarth*" van Reverend John Trustler. Ondanks hun andere status waren ook zij een succes. Zelfs zo laat als 1860 werden zij door dezelfde uitgever opnieuw gebruikt in een mij verder niet bekend werk. De prenten van de Stichting komen uit deze beide bronnen. Die met de verkorte onderschriften stammen uit de latere uitgave.

Het onheil waar de "cliffhanger" op doelde, begint in de tweede voorstelling, de "Breakfast scene", door te laten zien wat een op hypocrisie gebaseerde schijnvertoning

C. Mottram, Scene with the quack

het huwelijk van het jonge stel is. Voor de buitenwereld zitten de echtelieden samen aan het ontbijt, maar de aandachtige beschouwer ziet dat zij gescheiden levens leiden. Hij is met zijn hoed nog op in zijn stoel neergezegen, net terug van nachtelijke escapades waarvan de aard wordt aangegeven door het gebroken zwaard aan zijn voeten en het door de hond besnuffelde mutsje in zijn zak. Zij heeft het ook laat gemaakt. Haar nachtelijk gezelschap laat zich raden uit de resten op de vloer. De speelkaarten, bladmuziek, instrumentkisten en een omgevallen stoel zijn de stille getuigen van een waarschijnlijk door de thuiskomst van de heer des huizes veroorzaakt overhaast vertrek.

C. Armstrong, Toilette scene

Op de schijnheiligheid van deze levenswijze wordt gezinspeeld in de schilderijen in de achterkamer. Daar hangt, naast portretten van heiligen, een grotendeels afgedekt werk waarvan alleen een blote voet te zien is. Maar ook degenen die er deze levenswijze op na houden, moeten het in deze voorstelling ontgelden. Hij wordt door zijn bediende neergezet als een onverantwoordelijke nietsnut. Die druipet na tevergeefs bij de Earl te hebben aangeklopt voor het betalen van zijn rekeningen met een wanhoopsgebaar af. Zij wordt via enige valse noten in het voorname aristocratische interieur uitgemaakt voor cultuurbaar. Het gebladerte om de klok herbergt behalve een uil ook vissen en zelfs een Boeddhabeeld en de beelden op de schoorsteenmantel zijn een stijlloos allegaartje.

Het dubbelleven van het paar, waarnaar nu nog grotendeels kan worden gegist, wordt in de volgende twee prenten geëxpliciteerd. De eerste daarvan, de "Scene with the quack", toont het liefje van de jonge Earl. Haar mutsje komt bekend voor. Met haar brengt hij een bezoek aan de kwakzalver. Zij is in tranen, maar de verantwoordelijkheid daarvoor schuift hij af op de kwakzalver door hem met een van diens potjes de ondeugdelijkheid van zijn middelen onder de neus te wrijven. Dat het hier

om een middel tegen geslachtsziekte gaat, blijkt uit de plaatsing van de overige potjes. Eén staat bij zijn kruis en een ander ligt in de hand van zijn liefje. De tweede prent, de "Toilette Scene", toont het gezelschap waarin de nu "countess" geworden koopmansdochter voorafgaand aan het ontbijt verkeerde. Hun overhaaste aftocht wordt nu verklaard door de aanwezigheid van haar minnaar in hun midden. Hij wordt ontmaskerd via de erotische voorstellingen aan de wand boven zijn ligplaats op de bank. Zij heeft het gezelschap uitgenodigd voor een "lever". Tijdens dit van het Franse hof afgekeken ochtendritueel laat zij zich temidden van haar gasten onder de muzikale begeleiding van een zanger en een fluitist door haar Zwitserse kapper kappen.

Deze extreme kijkjes in het leven van het stel missen evenmin het opgeheven vingertje. Haar "lever" is hypocriet in die zin dat die als voorwendsel dient voor een ontmoeting met haar minnaar en zijn bezoek aan de kwakzalver maakt hem bijna net zo huichelachtig als deze charlatan zelf. Die presenteert zich via zijn bril en de retorten in de achterkamer als een geleerde maar verkoopt slechts mooie praatjes. Voor zijn nepmiddeltjes vermaalde hij mummies en andere in zijn winkel verzamelde curiositeiten. Het is dan ook geen toeval dat hij wijst op de door geslachtsziekte aangetaste schedel naast hem op de toonbank. Daarbij toont de Earl met het afschuiven van zijn verantwoordelijkheid voor het verdriet van zijn liefje opnieuw zijn flierefluitermentaliteit en wordt de "countess" via haar gasten weer een gebrek aan stijl aangewreven. Want wie ontvangt er op zo'n deftige visite nu een man met papillotten in het haar en een vrouw die zo aanstellerig op de muziek reageert? Ook de inzet van een neger als bediende en van een negerjongetje met een pluim op zijn hoofd als een soort decoratiestuk was beslist "not done".

Daaruit spreekt de dubieuze herkomst van haar bruidsschat, de slavenhandel.

Uit de beschrijving en duiding van de eerste vier voorstellingen is nog een opvallend kenmerk van de soap te halen: het naast elkaar voorkomen van verschillende verhaallijnen die over meerdere afleveringen doorlopen. Zo wordt in de eerste scène, naast het verhaal van de vaders, dat van het jonge stel neergezet en wordt in de volgende drie, naast de uitwerking van het laatste, een in aparte scènes vormgegeven moralistische kijk daarop gegeven. Een van de verhaallijnen in de laatste voorstelling is zelfs al eerder gestart dan gedacht, want de minnaar van de "countess" blijkt de in de eerste scène opgevoerde Silvertongue. Naast deze verhaaltechniek blijft Hogarth ook gebruik maken van de "cliffhanger", want zowel in de kwakzalver- als de "Toilette-scene" zijn er aanwijzingen voor de fatale afloop van het verhaal. In de eerste wordt de Earl bedreigd door de vrouw in het midden. Zij zou de moeder van zijn liefje zijn maar door haar vervaarlijke voorkomen en aangetaste huid lijkt zij eerder een hoerenmadam die het met haar knipmes voor een van haar meisjes opneemt. Deze bedreiging kan de Earl nu nog lachend met zijn wandelstok boven zijn schouder van de hand wijzen. In de tweede scène kan de "coun-

tess” zich gewaarschuwd weten door het beeldje van Actaeon, waarop het negerjongetje op de voorgrond wijst. De metamorfose die deze jager uit de Griekse mythologie door de godin van de jacht Artemis kreeg opgelegd, wijst vooruit naar de vermomming voor het gemaskerde bal waarvoor zij door Silvertongue via de maskerade op het kamerscherm achter hem werd uitgenodigd. Het hert waarin Actaeon werd veranderd, viel ten prooi aan zijn eigen jachthonden.

Dit zinspelen op de afloop van het verhaal is wezensvreemd aan de soap. In principe gaat die eindeloos door. Het einde van Hogarth's verhaal wordt echter wel over twee afleveringen uitgesmeerd. In de voorlaatste prent, de “Death of the Earl”, wordt de edelman door Silvertongue geveld nadat hij hem met zijn vrouw had betrappt in het rendez-vous huis waarin zij zich na afloop van de maskerade hadden teruggetrokken. Terwijl hij bezwijkt, smeekt zijn vrouw hem op haar knieën om vergiffenis en maakt haar minnaar zich nog net op tijd, want de bordeelhoudster en een bewaker zijn al op het rumoer afgekomen, door het raam uit de voeten. De moordenaar ontkomt echter niet, want in de laatste voorstelling, de “Death of the countess”, is haar gruwelijk lot het gevolg van zijn executie. Op het bericht van zijn ophanging – zie de galgen op het papier aan haar voeten – heeft zij een overdosis laudanum ingenomen. Daarvan getuigt het buisje op de grond. Met nog een laatste kus van haar dochtertje sterft zij achterovergevallen in haar stoel in het huis van haar vader.

Met wat daar in dat huis aan de Theems omgaat, wordt pas goed duidelijk waarom het huwelijk tot mislukken was gedoemd. Eenvoud, om niet te zeggen platvloersheid, zet er de toon. Boven schamele meubelen hangen schilderijen van rokende en pissende mannen en er wordt op van alles beknibbeld. Er hangt een spinnenweb

T.E. Nicholson, Death of the Earl

in het raamkozijn, de bediende draagt de oude jas van de meester af en er wordt varkenskop geserveerd. Alleen de scharminkelige hond ziet daar een been in. Het toppunt van schraapzucht vertoont de koopman zelf. Ter compensatie van het verlies dat hij door het huwelijk van zijn dochter heeft geleden, trekt hij haar in haar stervensuur de ring van de vinger. Daarbij heerst ook hier de hypocrisie. Die wordt verbeeld in de toegesnelde apotheker, die notabene de bediende een uitbrander geeft voor het vergaren van de overdosis.

Maar het echte kind van de rekening is het kind van het stel, dat al in de “Toilette-scene” werd aangekondigd met de rammelaar aan haar moeders stoel. Door de fatale afloop van het huwelijk van haar ouders werd zij wees, door het gedrag van haar vader zat zij al sinds haar geboorte opgescheept met de ziekte die hij in het huwelijk had ingebracht. Het teken daarvan is duidelijk zichtbaar op haar wang. Daarbij maakt het enige liefdevolle gebaar dat in de hele serie te vinden is, het optillen van het kind door de dienstbode naar haar stervende moeder, de kwaal zichtbaar die destijds werd bestreden met een spalk om het been. De naam daarvan vat naar mijn mening kernachtig samen waar het in deze serie om ging: de Engelse ziekte.

Marianne Eisma

J. Mansell, Death of the countess

Gemiste Kansen

Recht, maatschappij en notarissen in Flauberts

De Leerschool der Liefde

“Het is waanzinnig leuk om in Parijs rechten te studeren,” schreef de Franse schrijver Gustave Flaubert (1821-1880) in een brief op 10 februari 1843. Hij liet er op volgen: “Omdat ik daar diep van overtuigd ben, ga ik nu onmiddellijk naar bed.”

Het is een van die zinnetjes waarmee Flaubert bewerkstelligt dat je de eraan voorafgaande mededeling met een korrel zout neemt. En terecht. Flaubert wijdde zich met matig enthousiasme aan zijn studie, die hij overigens door ziekte liet vallen. Met een zucht van opluchting kon hij zich vanaf 1844 aan het schrijven wijden.

Ook Frédéric Moreau, hoofdpersoon van *L'Éducation sentimentale*¹ studeert een blauwe maandag rechten in Parijs. Bij vlagen droomt hij zichzelf enthousiast:

Dès le lendemain, il se mit à travailler de toutes ses forces. Il se voyait dans une cour d'assises, par un soir d'hiver, à la fin des plaidoiries, quand les jurés sont pâles et que la foule haletante fait craquer les cloisons du prétoire, parlant depuis quatre heures déjà, résumant toutes ses preuves, en découvrant de nouvelles, et sentant à chaque phrase, à chaque mot, à chaque geste, le couperet de la guillotine suspendu derrière lui, se relever.²

Maar de studie blijft een omfloerste onderneming in deze Bildungsroman, zoals dat ook geldt voor het politieke kader (de revolutie van 1848). Eigenlijk lijkt alles – gebeurtenissen, personages, natuur, stad, relaties – in deze roman ongrijpbaar.³

De lezer wordt met Frédéric meegevoerd in een boottocht over de Seine, is getuige van zijn ontmoeting met Mme Arnoux, de gehuwde dame van dertig en aanschouwt de toch eigenlijk wel tot desillusie bestemde betovering die er van haar op Frédéric uitgaat. Hij loopt met Frédéric door Parijs, volgt zijn gedraai en geschmier om maar met zijn geliefde in contact te komen, volhardt en aarzelt dan weer beschroomd. Met Frédéric is hij de enigszins verdwaasde toeschouwer van de revolutionaire troebelen, voelt zich ongemakkelijk in het boudoir van maîtresse Rosanette, intrigeert op onhandige wijze mee in de jacht op de verondersteld rijke, maar uiteindelijk berooide weduwe Mme Dambreuse en ondervindt, even,

Pentekening door Delaunay van Gustave Flaubert als jongeman

de diepere lading van het gevoel van Frédéric en Mme Arnoux voor elkaar—aan het einde van de roman, als de geliefden elkaar eindelijk met open vizier ontmoeten. Maar het besef van wat er kon zijn is alweer voorbij, opgenomen in de herinnering van een droom die pas op het moment van herinneren scherpere trekken krijgt. Identificeer je je als lezer met Frédéric of andere personages? Je verbaast je veeleer met hem, over hem en blijft, zoals hij, bevreemd achter. *L'Éducation sentimentale* is de roman van het onbesef of, in de woorden van Flauberts tijdgenote, geliefde collega en correspondentiepartner George Sand in haar kritiek in *La Libération* van december 1869, de roman van het niet-handelen, het laten ontglippen van het momentum:

Son héros est, par un point essentiel, semblable au milieu qu'il traverse; il est tour à tour trop au-dessus ou trop au-dessous de son aspiration. Il la quitte et la reprend pour la perdre encore. Il conçoit un idéal et ne le saisit jamais; la réalité l'empoigne et le roule sans pouvoir l'abrutir. Il ne trouve pas son courant, et s'épuise à ne pas agir.⁴

1 (1869) Mijn uitgave: Folio nr 147, met voorwoord van Albert Thibaudet, Gallimard, Parijs, 1996; Nederlandse vertaling: *De leerschool der liefde*, vert. C.J. Kelk, L.J. Veen, 1983, vert. Hans van Pinxteren, Pandora pockets, 2001. Er is een geweldige hoeveelheid informatie op internet. Ik noem slechts: www.flaubert-nl.com en www.univ-rouen.flaubert.

2 Direct de volgende dag, zette hij zich met alle kracht aan het werk. Hij zag zich al in een rechtbank, op een winteravond, aan het eind van de pleidooien als de juryleden bleek zijn en de hijgende menigte het beschoot van de rechtzaal doet kraken; al vier uur aan het woord, herhaalt hij al zijn bewijzen, ontdekt nieuwe en voelt bij elke zin, elk woord, elk gebaar, hoe achter hem het hakmes van de guillotine omhoog komt (eigen vert.). p. 106, zie ook o.a. de examenscène op p. 80

3 Michel Butor, in: *Improvisations sur Flaubert*, (Ed. De la Différence, Paris, 1984, p. 146) spreekt over een impressionistische roman. Maar Flaubert deed wel zijn best om de lezer een gevoel van herkenning te geven via vermelding van contemporaine namen.

4 Zijn held lijkt op een essentieel punt op de wereld waarin hij zich beweegt; nu eens verheft hij zich boven zijn streven, dan weer komt hij er nog niet bij in de buurt. Hij laat het liggen, herneemt het om het opnieuw te verliezen. Hij vat een ideaal op en grijpt het nooit; de werkelijkheid houdt hem in zijn greep en drijft hem voort zonder dat hij zijn veerkracht verliest. Hij vindt zijn draai niet en raakt uitgeput door niet te handelen. (eigen vert.)

Het is lastig iets te zeggen over Flaubert of een van zijn romans. Flaubert legt een voetzoeker onder iedere poging tot betekenisgeving.⁵ Uit zijn correspondentie⁶ blijkt een diep wantrouwen tegenover de lezers. Anderzijds besteedde Flaubert minutieuze arbeid aan het schrijven. Maar dat deed hij niet voor de lezer, maar voor de kunst, die hij naast vrienden en de wetenschap als werkelijk waardevol beschouwde. De rest, politiek, geloof, status en roem: allemaal bijgeloof, maar wel fascinerend.

Leerschool voor notarissen?

In het kader van een notarieel tijdschrift als Ponder is dan de uitdaging om iets zinnigs te schrijven over deze roman en de rol van het notariaat daarin bij voorbaat ondermijnd. Als ik uitsluitend afga op de – zuiver instrumentele – rol van de notaris in *L'Éducation sentimentale*, dan kom ik, tegen de achtergrond van Flauberts diepe minachting van domheid en ploertigheid, bovendien niet verder dan een soort toelichting op een prent van Daumier⁷. Vergelijk bijvoorbeeld de verwijzing naar de diepburgerlijke smaak van notarissen in een discussie over kunst waarvan Frédéric getuige is:

Laissez-moi tranquille avec votre hideuse réalité ! Qu'est-ce que cela veut dire, la réalité ? Les uns voient noir, d'autres bleu, la multitude voit bête. (...) Le souci de la vérité extérieure dénote la bassesse contemporaine ; et l'art deviendra, si l'on continue, je ne sais quelle rocambole au-dessous de la religion comme poésie, et de la politique comme intérêt. (...) Voilà les tableaux de Bassolier, par exemple : c'est joli, coquet, propre et pas lourd! Ça peut se mettre dans la poche, se prendre en voyage ! Les notaires achètent ça vingt mille francs; il y a pour trois sous d'idée (...)⁸

Maar de spreker van deze tirade (waarin de brieven-schrijver Flaubert doorklinkt) is een schilder die iedere mode achterna loopt, telkens opnieuw begint, niets afmaakt, en net zo'n halve niet beseffende "mislukking" is als Frédéric en zovele andere personages uit de roman.

Het recht is niet voor twijfelaars

Ook de rol van het recht en de studie rechten is onbestemd. Frédéric snuffelt er wat aan⁹, vriend Deslauriers droomt over een groots en meeslepend opgezet werk waarin hij het erfrecht op zijn kop zet (*De la Prescription considérée comme base du droit civil et du droit naturel des peuples*)¹⁰, maar komt daar uiteindelijk niet

Pagina van het manuscript van *L'Éducation sentimentale*

toe. Wel zal deze trouwen met een rijke dochter om zich zo, met gebruikmaking van het bestaande erfrecht, omhoog te kunnen werken. Frédéric grijpt overal naast. Hij krijgt uiteindelijk wel een erfenis (hij staat veelvuldig in contact met zijn notaris in Le Havre, maar dit zijn geen uitgewerkte handelingen) en dit stelt hem in staat om in Parijs een aardig leven te leiden. Maar hij zet het kapitaal-tje niet in om verder te komen. Frédéric is, in de woorden van socioloog Pierre Bourdieu, iemand die "wil erven zonder zich te laten erven", "een erfgenaam die niet wil worden wat hij is".¹¹ Hij wil zich niet voegen naar de regels die het vermogensbezit regeren; hij is niet in staat tot het aannemen van de burgerlijke mentaliteit die daarmee samengaat, maar evenmin "in de wieg gelegd" voor een houding van aristocratische nonchalance tegenover een aanzienlijk vermogen.¹² Hij speelt allerlei rollen, wil van alles, maar kan nergens voor gaan. Hij is de man van "in-between" en Bourdieu ziet hem als model voor maatschappelijke ontwikkelingen in de 19de eeuw: wie zich niet onvoorwaardelijk wil bekeren tot een burgerlijk be-

5 Zie bijv. Jonathan Culler, *Flaubert, the uses of uncertainty*, Cornell Univ. Press, Ithaca, New York, 1974. Maar zoals ingewijde Flaubertiens wel weten: er is een overweldigende hoeveelheid secundaire literatuur. Daar moet je je, in de geest van Flaubert, vooral niets van aantrekken, maar domheid en gebrek aan eruditie is eveneens verfoeilijk.

6 Ik las: *Haat is een deugd, een keuze uit de correspondentie*, samenstelling en vertaling: E. Borger, Arbeiderspers, Privédomein nr 56, A'dam, 1993

7 Zie Ponder nr 20, juli 2006

8 Schiet op met je afzichtelijke werkelijkheid! Wat wil dat zeggen, werkelijkheid? De een ziet zwart, de ander blauw, de massa ziet stupide. (...) De zorg om de uiterlijke waarheid weersprekt de hedendaagse platheid; en de kunst wordt, als men hiermee doorgaat, het een of andere avontuurtje tussen godsdienst als dichtkunst en politiek als eigenbelang. (...) Neem bijvoorbeeld de schilderijen van Bassolier: 't is aardig, charmant, keurig en niet zwaar! Het is handzaam, makkelijk op reis te nemen! Notarissen kopen het voor twintig duizend franc; er zit voor drie stuivers aan idee in (eigen vert.), p. 66

9 Mais on n'était pas encore à l'article 3, qu'il avait lâché le Code civil, et il abandonna les Institutes à la Summo division peronarum (p. 39).

10 p. 131

11 (1930-2002) Flaubert analyseert Flaubert, in: *De regels van de kunst, wording en structuur van het literaire veld*, vert. R. Hofstede, Van Gennep, A'dam, 1993, p. 28, 36.

12 Maar anders dan Flaubert zelf, is Frédéric niet in staat zijn weigerachtigheid en maatschappelijk onvermogen om te zetten in de stijf volhardende "neutrale esthetiek" van de schrijver die met het schrijven van deze roman zijn eigen personage voorbijstreeft. Bourdieu p. 48 e.v.

13 in: *The Failure of the word, The protagonist as lawyer in modern fiction*, Yale University Press, New Haven & London, 1984, p. 107

staan met de bijbehorende deugden van doelgerichtheid, spaarzaamheid en serieusheid, maar anderzijds ook niet de trefzekere nonchalance beheerst van de aristocratie, valt buiten de boot van een wereld die steeds sneller gaat varen.

De vraag is of het recht of de studie rechten iets te maken heeft met de mislukking waarin bijna alle studievrienden van Frédéric delen. Slechts studievriend Martinon die zich kritiekloos conformeert aan de burgerlijke idealen slaagt maatschappelijk, maar verliest ook, zonder dat hij het doorheeft. En in dat onbesef ligt zijn verlies.

In zijn essay *Lawyers and Liars, L'Education sentimentale*³ wijt Richard Weisberg dit morele vacuüm aan een door de rechtenstudie verminderd vermogen tot zelfreflectie. "Frédéric is crafted to conduct, not to create values." Ik laat het aan de lezer van deze roman over of hij meegaat in deze visie op de rol van het recht.

Wat mij betreft geldt: de trefzekere, volhardende jurist die iets wil weten over twijfel en gemist momentum leze *De leerschool der liefde*, gevolgd door een flinke hoeveelheid van Flauberts correspondentie.

Carinne Elion-Valter

Lieve nichten, lieve neven,.....

Bezorgd door PHG

Testament

Heinrich Heine

Ich mache jetzt mein Testament,
Es geht nun bald mit mir zu End.
Nur wundre ich mich, daß nicht schon längstens
Mein Herz gebrochen vor Gram und Ängsten.

Du aller Frauen Huld und Zier,
Luise, ich vermache dir
Zwölf alte Hemde und hundert Flöhe
Und dreimalhunderttausend Flüche.

Dem guten Freund, der mit gutem Rat
Mir immer riet und nie was tat,
Jetzt, als Vermächtnis, rat ich ihm selber:
Nimm eine Kuh und zeuge Kälber.

Wem geb ich meine Religion,
Den Glauben an Vater, Geist und Sohn?
Der Kaiser von China, der Rabbi von Posen,
Sie sollen beide darum lösen.

Den deutschen Freiheits- und Gleichheitstraum,
Die Seifenblasen vom besten Schaum,
Vermach ich dem Zensor der Stadt Krähwinkel;
Nährhafter freilich ist Pumpernickel.

Die Taten, die ich noch nicht getan,
Den ganzen Vaterlandsrettungsplan,
Nebst einem Rezept gegen Katzenjammer,
Vermach ich den Helden der badischen Kammer.

Und eine Schlafmütze, weiß wie Kreid,
Vermach ich dem Vetter, der zur Zeit
Für die Heidschnuckenrechte so kühn geredet;
Jetzt schweigt er wie ein echter Römer.

Und ich vermache dem Sittenwart
Und Glaubensvogt zu Stuttegard
Ein Paar Pistolen (doch nicht geladen),
Kann seiner Frau damit Furcht einjagen.

Ein treues Abbild von meinem Steiß
Vermach ich der schwäbischen Schule; ich weiß,
Ihr wolltet mein Gesicht nicht haben,
Nun könnt ihr am Gegenteil euch laben.

Zwölf Krüge Seidlitzer Wasser vermach
Ich dem edlen Dichtergemüt, das, ach!
Seit Jahren leidet an Sangesverstopfung;
Ihn tröstete Liebe, Glaube und Hoffnung.

Und dieses ist ein Kodizill:
Für den Fall, daß keiner annehmen will
Die erwähnten Legate, so sollen sie alle
Der römisch-katholischen Kirche verfallen.

Aanvulling bij het gedicht uit de vorige Ponder: door een technische fout is de naam van de auteur van het gedicht "De badkuip van den burgemeester" weggevallen. Dit was drs. P.

Notariaat en geschilbeslechting in 17de-eeuws Leiden

Op 29 juni 2006 werd aan de maatschappijhistoricus Aries van Meeteren de doctorsgraad verleend aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, na verdediging van zijn proefschrift, getiteld “*Op hoop van akkoord. Instrumenteel forumgebruik bij geschilbeslechting in Leiden in de zeventiende eeuw*”. De dissertatie is verschenen onder nr. 13 in de N.W. Posthumus Reeks (Uitgeverij Verloren, Hilversum 2006; handelseditie ISBN: 90-6550-923-2).

Op basis van literatuur- en archiefonderzoek wordt in het boek uitvoerig ingegaan op het fenomeen geschilbeslechting door zogeheten buurtheren, gilden en nering- en schutterijen, kerkenraden en civiele rechtbanken, alsmede op de bijdrage aan geschilbeslechting door het Leidse notariaat in de 17de eeuw.

In het zesde hoofdstuk van de studie geeft de auteur op ruim vijftig pagina's zijn bevindingen weer van een door hem ingesteld onderzoek in de protocollen uit de jaren 1664-1668 van een viertal Leidse notarissen. Van de ruim 4800 akten die dit viertal gedurende die vijf jaren passeerde, hadden 709 akten (circa 15% van het totaal) betrekking op semi-processuele aangelegenheden. Verreweg de meeste van deze akten (87%) konden worden aangemerkt als attestaties (getuigenverklaringen), die door rekwiranten werden aangewend als waarschuwing jegens een wederpartij met de bedoeling de zaak buiten het gerecht te houden dan wel als bewijsmiddel in te brengen in een alsnog ten gerechte geëntameerde procedure. Na uitvoerige beschrijving van allerlei soorten attestaties op diverse terreinen (persoonlijke levenswandel, huwelijk en zedelijkheid, contracten en afspraken, burenkwesties, erfrechtelijke problemen enz.) komt Van Meeteren onder meer tot de conclusie dat de attestaties pasten in het systeem van *Ehrenbandel*, waarbij stedelingen, die dergelijke akten konden betalen, voortdurend de eigen reputatie bewaakten om zo maatschappelijk niet uit de boot te vallen.

Andere akten, die in het kader van geschilbeslechting te Leiden notarieel werden opgemaakt, werden aangeduid als akten van “insinuatie en protestatie”. Ter uitvoering van een verstrekte opdracht begaf de notaris zich naar de tegenpartij van de opdrachtgever om namens deze mondeling of schriftelijk aan de in gebreke zijnde tegenpartij aan te zeggen een eerder aangegane verplichting na te komen. Veelvuldig ging de insinuatie vergezeld van een protestatie, waarbij de tegenpartij aansprakelijk werd gesteld voor alle geleden of nog te lijden schade bij (verder) verzuim.

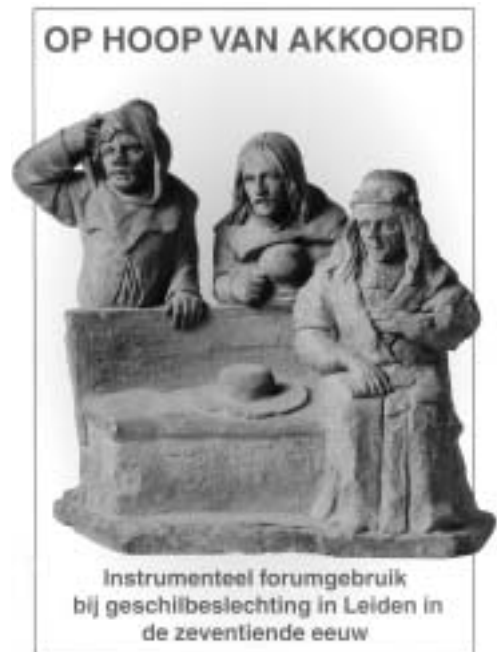
Een derde groep notariële akten die de auteur aan de orde stelt, wordt gevormd door de verzoeningsovereen-

komsten, die in het Ancien Régime veelal werden aangeduid als “akten van verblijf”, “compromissen” of “akkoorden”. Soms ging het daarbij om een door geschilvoerende partijen onderling bereikte verzoening om aldus een rechtszaak te voorkomen of te beëindigen; in andere gevallen had de tussenkomst van een of meer derden geleid tot bijlegging van het geschil.

Niet worden door Van Meeteren akten genoemd die elders wél in het kader van geschilbeslechting notarieel werden opgemaakt, en waarbij, op verzoek van een cliënt, de notaris een lijst met concrete vragen ter beantwoording aan de tegenpartij moest voorleggen. Het notariële relaas van de ondervraging en beantwoording werd daarna met de producties van advocaten en procureurs bij het desbetreffende gerecht overgelegd. Mogelijk waren te Leiden – evenals in andere steden – door het stadsbestuur resoluties uitgevaardigd, die notarissen verboden dergelijke “interrogaties” op te maken. Menig stadsbestuur binnen de Nederlanden was van oordeel dat akten van interrogatie uitsluitend dienden te worden opgemaakt door de desbetreffende gerechtelijke griffier. Notarissen werden op dit terrein dan buitenspel gezet.

Belangstellenden in de notariaatgeschiedenis kan lezing van het zesde hoofdstuk uit dit proefschrift warm worden aanbevolen. Voor hen, maar zeker ook voor andere historisch geïnteresseerden, zijn ook de overige hoofdstukken uit dit boek, waarin alle instellingen en instanties voor geschilbeslechting uit het 17de-eeuwse Leiden zijn belicht, alleszins boeiend.

A.Fl. Gehlen

Omslag van het proefschrift van Van Meeteren

Schulden der nalatenschap

De 'schulden der nalatenschap' vormen het sleutelbegrip in het erfrecht. Dit boek brengt deze schulden in kaart en belicht de posities van de erfgenamen, de nalatenschapsschuldeisers, de privé-schuldeisers der erfgenamen en de diverse functionarissen (zoals de boedelnotaris, de executeur, de bewindvoerder en de vereffenaar). Een groot aantal - praktisch relevante - vragen passeert de revue: In welke volgorde dienen de nalatenschapsschulden te worden voldaan? Welke schuldeisers mogen zich schuldeisers van de nalatenschap noemen? Bij wie ligt de draagplicht voor de legitieme portie? Hoe te handelen ingeval de wettelijke vereffeningprocedure van toepassing is? Welke rol speelt het overgangrecht? Wat is de rang der vereffeningkosten?

mr. W.D. Kolkman

Ars Notariatus
ISBN 9013036988
452 pagina's, € 52,50
Abonnementskorting 20%
1e druk, 2006

Bestellen

www.kluwer.nl/shop
Telefoon (0570) 67 34 49, Fax (0570) 69 15 55
E-mail: info@kluwer.nl
Prijswijzigingen voorbehouden

 Kluwer
a Wolters Kluwer business

www.kluwer.nl/shop

Handboek erfrecht

Het nieuwe erfrecht is inmiddels meer dan drie jaar in werking. In de vierde druk van dit handboek zijn de praktijkervaringen verwerkt die in deze periode met het nieuwe erfrecht zijn opgedaan. Voorts wordt aandacht geschonken aan de eerste rechterlijke uitspraken betreffende het nieuwe recht en konden meer commentaren van andere auteurs een plaats worden gegeven. Wat voor het erfrecht geldt, is ook van toepassing op het in 2003 in werking getreden nieuwe schenkingsrecht dat in dit boek veel aandacht krijgt. Het boek heeft een sterk praktijkgerichte inslag. In deze druk werd echter ook wat meer plaats ingeruimd voor teksten met een beschouwende aard. Het is immers ook een handboek voor studie en wetenschap. Aangezien 'het nieuwe' van het erfrecht nu wel af is, werd het woord Nieuw in de titel van het boek geschrapt, zodat deze thans luidt: Handboek Erfrecht.

prof. mr. M.J.A. van Mourik
prof. mr. L.C.A. Verstappen
mr. B.M.E.M. Schols
mr. F.W.J.M. Schols
mr. B.C.M. Waaijer

Publicaties vanwege het Centrum voor
Notarieel Recht, deel 2
ISBN 9013027733
728 pagina's, € 105
Abonnementskorting 20%

Bestellen

www.kluwer.nl/shop
Telefoon (0570) 67 34 49, Fax (0570) 69 15 55
E-mail: info@kluwer.nl
Prijswijzigingen voorbehouden

 Kluwer
a Wolters Kluwer business

Vierde druk, 2006

www.kluwer.nl/shop

Ars Notariatus

Schulden der nalatenschap

ISBN 90 13 03698 8

Ars Notariatus 132, XVI en 368 pag.

Enige jaren geleden, nog voor de inwerkingtreding van het nieuwe erfrecht, zette ik mij met frisse moed aan een promotieonderzoek met als titel 'Schulden der nalatenschap'. Het onderzoek diende zich op twee vragen te richten. Welke schulden worden in het nieuwe erfrecht gekwalificeerd als schulden der nalatenschap en welke gevolgen brengt deze kwalificatie met zich? Het toen nog als art. 4.1.3e genummerde zevende artikel van Boek 4 geeft een opsomming van de schuldeisers der nalatenschap. Een aantal van hen betrad niet eerder het erfrechtelijk speelveld. De opsomming komt gewicht toe in het kader van de berekening van enkele der schulden, in het kader van het verhaal op de nalatenschap en de eigen vermogens der erfgenamen, alsmede in het kader van de rangorde der schuldeisers. Geldende naast de algemene verhaalsvoorschriften herbergt het tweede lid van art. 4:7 enige voorrangregels, in acht te nemen bij de voldoening der schulden ten laste van de boedel. Bij het bepalen van de positie der nalatenschapsschuldeisers, der privé-schuldeisers, der erfgenamen en andere machthebbers, zoals de executeur en de vereffenaar, is het begrip schulden der nalatenschap de spin in het web.

Ik besloot mijn dissertatie onder te verdelen in drie hoofdstukken. Het eerste hoofdstuk brengt kort de geschiedenis van art. 4:7 in kaart en schenkt vervolgens ruime aandacht aan alle in lid 1 genoemde crediteuren. Ik noem drie voorbeelden.

Een voor de praktijk cruciaal onderdeel van art. 4:7 vormen de kosten van vereffening. De kosten van zowel de formele als de informele vereffening maken hun opwachting in lid 1 sub c. Het gaat hier om uitgaven die voortkomen uit handelingen in het belang van het voldoen van de schulden van de nalatenschap en het innen van aan haar verschuldigde vorderingen, mits deze handelingen niet slechts het individuele belang van een erfgenaam of schuldeiser der nalatenschap raken. Bezien is de reikwijdte van de informele en de formele vereffening: welke kosten vallen nu precies onder vereffeningskosten?

Een tweede voorbeeld. Evenals de andere wettelijk gerechtigden vormt de legitimaris sinds 2003 een nieuwe verschijning in de rij der schuldeisers. Het proefschrift gaat in op de opbouw van het vorderingsrecht, een complexe route – *the devil is in the detail* – van legitimaire massa naar netto-legitieme. De wet plaatst de schulden ter zake van legitieme porties in art. 4:7 lid 1 sub g.

Een laatste voorbeeld. Voor zover ter zake des doods verricht, vormen giften, verblijvingsbedingen, begunstigen bij sommenverzekering en omzettingen van een natuurlijke verbintenis een bijzondere categorie schulden. Zij komen in extenso aan bod. Aangezien zij de facto neerkomen op legaten, zou plaatsing in de categorie van de 'nagelaten schulden van de erflater' (art. 4:7 lid 1 sub a)

Op initiatief van de stichting is de serie Ars Notariatus in 1952 opgezet en aanvankelijk in eigen beheer uitgegeven. Thans verzorgt Kluwer Juridische Uitgevers de serie in samenwerking met de stichting.

Een abonnement op de gehele serie is mogelijk en levert een korting op van 20%. Alléén voor onze donateurs geldt een zelfde korting op losse, recent verschenen delen van de serie, indien gebruik wordt gemaakt van bijgevoegde bestelstrook.

De redactie van Ponder vraagt auteurs van recente Ars Notariatusdelen te beschrijven hoe hun boek is ontstaan, wat de opzet ervan is. Het resultaat daarvan treft u hieronder aan. Niet zo maar recensies, maar persoonlijke beschouwingen van de schrijver.

een onbillijke inbreuk maken op bijvoorbeeld de rechten van legitimarissen en somgerechtigden. De quasi-legaten van art. 4:7 lid 1 sub i gaan daarom op het terrein van inkorting en vermindering als legaten door het leven.

Het tweede hoofdstuk richt zich in hoofdzaak op de verhaalsmogelijkheden van de schuldeisers der nalatenschap. De termen aansprakelijkheid, verhaalsaansprakelijkheid en draagplicht vervullen daarbij een prominente rol. Bij alle schulden van art. 4:7 lid 1 is beschreven aan wie de aansprakelijkheid te beurt valt en in welke mate. Nu eens geeft het erfrecht daartoe een expliciete regel, dan weer vormt het algemene verbintennisrecht de inspiratiebron. Voorts komt in dit hoofdstuk aan bod het verhaalsrecht op zowel de onverdeelde nalatenschap als de privévermogens der erfgenamen. Nalatenschapsschuldeisers weten hun positie gekenmerkt door verhaalsexclusiviteit aangaande het afgescheiden vermogen. Er is tevens aandacht voor de privécrediteuren van de erfgenamen.

Het laatste hoofdstuk legt zich toe op de rangorde der nalatenschapsschulden. Het betreft daarbij onder meer de wettelijke regels van rangschikking, gegeven in art. 4:7 en 4:120. De procedure van de wettelijke vereffening vormt bij uitstek het middel om de erfrechtelijke rangen af te dwingen. Ik heb aan deze formele vereffening veel aandacht besteed: hoe dient zij te geschieden, wie kan om de vereffening verzoeken, welke uitzonderingen gelden er bij de vereffeningverplichting na een beneficiaire aanvaarding? Aan het licht komt een aantal botsingen tussen de verschillende schuldeisers: hoe bereken ik een som ineens, welke inkortingsvolgorde geldt bij de legitieme portie, wat is de rol van de erfgenamen en de notaris? Het hoofdstuk eindigt met een, in mijn ogen onontbeerlijk, onderdeel over het overgangsrecht.

Het erfrecht van Boek 4 NBW was nog niet ontgonnen, op het moment dat ik aan de dissertatie begon. Het is aardig te zien hoe het recht nu vorm krijgt in de notariële praktijk, te zien waar de pijnpunten liggen en hoe de jurisprudentie zich ontwikkelt. Ik heb het boek met veel plezier geschreven en hoop dat het zijn steentje kan bijdragen aan deze ontwikkelingen.

W.D. Kolkman

Bijzondere aanwinsten van Vereniging Hendrick de Keyser (II)

In Ponder 20 werd aandacht geschonken aan Hendrick de Keyser (HdK), de Amsterdamse Vereniging die behoud van architectonisch of historisch waardevolle huizen in Nederland in haar vaandel heeft. Daarbij werden twee recente verkrijgingen onder de loep genomen: het Makelaars Comptoir en de Campveerse toren. Het interessante was in beide gevallen dat bij het voorbereiden van de overdrachtsakte de juridische voorgeschiedenis van de panden niet geheel duidelijk bleek, zodat aanvullend archiefonderzoek noodzakelijk was om tot de onaantastbare eigendom voor HdK te komen. Hieronder volgt nog een voorbeeld van een eigendomsverzekering van HdK waaraan diepgaand archiefonderzoek vooraf moest gaan.

Heilige Geest Hofje

Ook de aankoop van het aan de gemeente Westland toebehorende Heilige Geest Hofje en de daarbij behorende kapel te Naaldwijk bleek niet eenvoudig. Het archiefwerk naar de voorgeschiedenis van de eigenaren werd verricht door gemeentearchivaris P.A. Smit. Behalve de gemeente waren bij de verkoop ook betrokken een stichting, c.q. het afzonderlijk vermogen bekend onder de naam Het Domaniale Oude Mannen- en Vrouwenhuis (hierna "de stichting"), alsmede de Staat (Ministerie van Financiën).

De eigendoms- en bouwgeschiedenis van het hofje bleek de volgende te zijn.

Op 21 april 1496 overleed Heer Hendrik IV van Naaldwijk, waarbij hij een bedrag naliet aan de Heilige Geest, het kerkelijke armenbestuur te Naaldwijk, ter ondersteuning van vijf arme mannen. Met dit geld werden in opdracht van het armenbestuur vijf kleine huisjes gebouwd op het aan de pastorie in eigendom toebehorende erf. Later is deze bebouwing uitgebreid met onder andere opnieuw vijf huisjes voor oude mannen en tien huisjes voor oude vrouwen. Tevens werd een ziekenzaal gesticht, die later werd omgebouwd tot een woning. Uitein-

Het Heilige Geest Hofje

delijk zouden door samenvoeging twaalf woningen ontstaan. Na de reformatie werden alle huisjes beheerd door de stichting (waarvoor in de jaren 1627 en 1631 stichtingsbrieven werden afgegeven) onder toezicht van een rentmeester, die door de Prins van Oranje werd benoemd. Deze rentmeester diende verantwoording af te leggen aan het bestuur van de burgerlijke gemeente.

Bij Koninklijk Besluit van 14 juni 1846 werd vervolgens het beheer toegewezen aan de Minister van Financiën, terwijl het armenbestuur, inmiddels omgevormd tot een burgerlijk armenbestuur, bij gemeentelijke verordening van 3 april 1950 werd opgeheven. Bij deze verordening zijn de bezittingen van het burgerlijk armenbestuur overgegaan aan de gemeente Naaldwijk, welke gemeente onlangs is opgegaan in de nieuwe grotere gemeente Westland.

Bij Koninklijk Besluit van 8 oktober 1955 werd het beheer van de stichting opgedragen aan de gemeente Naaldwijk, die daarbij rekenplichtig bleef aan de Minister van Financiën, hetgeen nader is uitgewerkt bij een gemeentelijke beheersverordening. Bij Koninklijk Besluit van 3 juni 1975 werd vervolgens deze verplichting ingetrokken.

Kortom, een niet eenvoudige voorgeschiedenis.

De gemeentearchivaris kwam na zijn onderzoekingen ten aanzien van de eigendom van het hofje en het beheer van de stichting tot de volgende conclusie:

“De stichtingsakte van 1631 is tot op heden van kracht gebleven. Eerst bij Koninklijk Besluit van 14 juni 1846 (nr. 248) wordt zij op een ondergeschikt punt gewijzigd en het beheer opnieuw geregeld. Een door de Minister van Financiën aan te wijzen ontvanger der (staats) domeinen zal, onder toezicht van deze minister, het beheer uitoefenen. Dit Koninklijk Besluit is enige malen herzien en aangevuld. Bij besluit van 8 oktober 1955 (nr. 28) wordt het beheer van de stichting overgedragen aan de gemeente Naaldwijk. De datum van overgang wordt bepaald op 1 november 1955. Bij raadsbesluit van 28 februari 1957 (nr. 31) is een beheersverordening vastgesteld en de naam van de stichting (Heilige Geest) gewijzigd in “Domaniaal Oude Mannen- en Vrouwenhuis Het Heilige Geest Hofje.” (...)

“Uit het bovenstaande blijkt dat het Heilige Geest Hofje een stichting is. Aanvankelijk bezat deze rechtspersoonlijkheid – voor zover hiervan vóór 1795 sprake kon zijn – maar ging met de Franse tijd over naar de Staat en kan thans worden beschouwd als een afzonderlijk beheerd vermogen van het Rijk. Ten aanzien van het eigendom is er niets veranderd, maar met betrekking tot het beheer heeft er een wijziging plaats gevonden. Het gemeentebestuur heeft destijds uit respect voor de stichting van de Heren van Naaldwijk de financiële last op zich genomen om de uitkeringen aan de bewoners te kunnen handhaven en het Hofje voor verval te behoeden. Derhalve berust het eigendom van het “Domaniaal Oude Mannen- en Vrouwenhuis Het Heilige Geest Hofje” (= de officiële naam) bij het Rijk (Ministerie van Financiën, Directie Domeinen) en het beheer bij de gemeente Naaldwijk. Ook het vermogen van de Heilige Geest is bij de gemeente Naaldwijk terecht gekomen.”

De kapel bleek weer een andere voorgeschiedenis te kennen.

De eigendom van de kapel is blijven rusten bij de stichting, met dien verstande dat het gebruik daarvan bij Besluit van Koning Lodewijk Napoleon van 28 februari 1807 werd toegewezen aan de Nederlands Israëlitische Gemeente te Naaldwijk, onder de verplichting om voor het gebruik van de grond aan de stichting jaarlijks een bedrag te betalen van één gulden.

Het Heilige Geest Hofje met op de achtergrond de kapel

Blijkens een akte op 25 januari 1925 verleden voor mr. S.K.D.M. van Lier, destijds notaris te 's Gravenhage (en niet onbekend bij de notariële stichting¹) is evenvermelde kerkelijke gemeente opgeheven en werd de kapel overgedragen aan de Nederlandsch Israëlitische Gemeente te 's Gravenhage (hierna: “NIG”).

Het vorenstaande werd nader vastgelegd bij een door de stichting en NIG opgemaakte onderhandse akte de dato 6 mei 1926. Uit deze onderhandse akte blijkt voorts dat de kapel (exclusief de ondergelegen grond) reeds vóór het jaar 1807 door eerstgenoemd kerkgemeenschap werd gekocht. Bij een akte op 3 januari 1929 verleden door W. Lagerweij, destijds notaris te Naaldwijk, heeft NIG vervolgens de eigendom van de kapel overgedragen aan de gemeente Naaldwijk - onder andere onder de verplichting de kapel nimmer te gebruiken als een bioscooptheater of een café - en de elders gelegen Joodse begraafplaats te onderhouden tegen een door NIG te betalen jaarlijkse vergoeding van f 50,- .

Mede in verband met het vorenstaande stond de kapel bij het kadaster geregistreerd ten name van de stichting, belast met een recht van gebruik en bewoning ten name van de gemeente (welk recht overigens krachtens de wet door tijdsverloop was tenietgegaan).

Het complex werd in 2006 aan Hendrick de Keyser overgedragen, waarbij de gemeente krachtens huurovereenkomst het gebruik van de kapel voor trouwerijen mocht behouden.

A.A. van Velten

¹ Sinds een jaar of vijf is de stichting in het bezit van een reeks van elf prachtige, kleurrijke tekeningen van Max Alandt (1875-1930) in een lichtgroene linnen band met het opschrift, in gouden letters, “Promotie van Mr. S.K.D.M. van Lier, 1890-1915”. Drie van de tekeningen hebben het juridische handwerk als onderwerp, ze beelden de notaris, de advocaat en de rechter af. Dit album, geschonken door de schoondochter van de heer Van Lier, is uniek in zijn soort, wellicht ook omdat het maar heel zelden voorkomt dat het 25 jarig jubileum van een promotie wordt gevierd. De heer Van Lier was van 1907 tot zijn gedwongen vertrek naar Theresiënstadt notaris in Den Haag, waar hij ook advocaat en rechter-plaatsvervanger was. In 1943 is hij in gevangenschap gestorven. Zie ook Ponder 10, juli 2001.

Postacademisch onderwijs

Eerste halfjaar 2007

Zie voor uitgebreide informatie de bijgevoegde brochure of onze website: www.notarielestichting.nl.

• **18 januari** - Prof. dr. J.P.M. Stubbé
Fiscale actualiteiten in de notariële praktijk

Besproken worden die onderwerpen uit de fiscale wetgeving en jurisprudentie die van belang zijn voor de notariële praktijk, bij voorbeeld de wetswijzigingen die voortvloeien uit "Werken aan Winst".

• **25 januari** - Z. Klaasse
Actuele ontwikkelingen bij het Kadaster

Er wordt ingegaan op nieuwe ontwikkelingen bij het Kadaster, zoals informatie-uitwisseling, ondergrondse netten, "grondvoerdersregeling", de wijziging van art. 5:20 BW ("doorknip"), kenbaarheid van publiekrechtelijke beperkingen, stelsel van basisregistraties, kadastrale tarieven, en nog meer dat voor het notariaat van belang is.

• **8 februari** - Mr. B.C.M. Waaijer en prof. mr. B. Wessels

5 vóór 12: De notaris en paulianeus handelen. Hoe ver reikt de zorgplicht van de notaris?

In de schemerzone van civielrechtelijk frauduleus handelen zal vaak de notaris worden benaderd om documenten op te stellen en te passeren. Wat is de laatste stand van zaken bij verhaalsbenadeling van crediteuren en hoe dient de notaris te handelen als van haar/hem diensten worden verlangd?

• **15 februari** - Prof. mr. K.L.H. van Mens
Gecertificeerd schenken

Verschillende technieken van estate planning worden besproken, zowel vanuit fiscaalrechtelijk als vanuit civielrechtelijk perspectief. Gezien de steeds belangrijkere functie van dit onderdeel van ons recht, is deze lezing uiterst belangrijk voor hen die zich met estate planning bezig houden.

• **8 maart** - Mevr. prof. mr. B.E. Reinhartz en mevr. dr. A.E. Oderkerk

Recente ontwikkelingen in het personen- en familierecht, inclusief het IPR
In deze cursus zullen aan de hand van jurisprudentie en wetgeving, alsmede enkele verdragen, de recente ontwik-

kelingen in het personen- en familierecht worden behandeld, zoals de ontwikkelingen in het gezagsrecht, art. 1:88 BW en het recht inzake verrekkenbedingen, en het IPR-afstammings- en gezagsrecht.

• **15 maart** - Prof. mr. A.F.M. Dorresteyn
Tegenstrijdig belang

Het begrip "tegenstrijdig belang" heeft recentelijk zeer aan belang gewonnen. Rechtspraak illustreert dat de artikelen 2:146/256 BW problematisch zijn en dat het onderwerp ook in het enquêterecht speelt. Statuten zijn vaak inadequate op het punt van het tegenstrijdige belang. Nieuwe wetgeving is geboden (en in de maak).

• **22 maart** - Prof. dr. R.N.G. van der Paardt

Overdrachtsbelasting en BTW bij vastgoedtransacties

Actuele ontwikkelingen op het gebied van de heffing van overdrachtsbelasting en BTW bij onroerend goedtransacties, zowel wat betreft de overdracht van "stenen" als de overdracht van aandelen van onroerende zaakslidmaten (art. 4 Wet BRV).

• **29 maart** - Prof. mr. A.L.G.A. Stille
Grensoverschrijdende nalatenschappen

Behandeld worden de gevolgen van een in Nederland opengevallen nalatenschap met betrekking tot vermogensbestanddelen (bijv. het vakantiehuysje, de bankrekening en/of effecten etc.) in het buitenland.

• **5 april** - Prof. mr. W.G. Huijgen
(Ver)koop en levering van onroerende zaken

In deze cursus komen actuele ontwikkelingen rond de (ver)koop en levering van onroerende zaken aan bod, zoals schriftelijkheidseis (inclusief wisselende rechtspraak terzake), 3 dagen bedenktijd, "Vormerkung", elektronische koop, conformiteit, lasten en beperkingen, ontbindende voorwaarden, uitleg van koopovereenkomst en leveringsakte etc.

• **12 april** - Mr. P.J. van der Korst
Grensoverschrijdende fusie

De mogelijkheden en beperkingen van een grensoverschrijdende fusie naar Nederlands recht, gezien de Europese vennootschap (SE), de Europese Richtlijn betreffende grensover-

schrijdende fusies en het SEVIC-arrest van het Europese Hof van Justitie

• **19 april** - Mr. C.A.M.J. Raymakers en mevr. mr. dr. M.J.C. Visser
(Zwart)geldstromen, strafrecht en notariaat

De verhevigde strijd van Justitie - o.a. in het vastgoed - gaat ook aan het notariaat niet voorbij. Notarissen en/of hun kantoren kunnen worden geconfronteerd met dwangmiddelen, zoals telefoontaps, doorzoekingen en verhoren. Hoe verhoudt het strafrecht zich met het verschoningsrecht?

• **26 april** - Drs. P.C.J. Oerlemans
IB- en Vpb-aspecten van onroerende zaken

Aan de orde komen onderwerpen als onroerende zaken: Box 1 of Box 3, afschrijvingen van onroerende zaken, herinvesteringsreserve/handel in herinvesterings-BV's. Kortom, alle onderwerpen die in dit verband voor de notaris van belang zijn.

• **10 mei** - Mevr. mr. M.E.L. Fikkers en prof. mr. W.D. Kolkman

De kantonrechter op uw vereffeningsspad

Aan de hand van gepubliceerde jurisprudentie wordt, in discussie met de deelnemers, besproken wat de rol van de kantonrechter bij vereffening is, of moet zijn. Ook is er ruimte voor discussie over vereffeningkwesties waarover nog geen kantonuitspraken zijn.

24 mei - Mr. P. Blokland
Fiscale aspecten van de (quasi-)wettelijke verdeling

De fiscale aspecten van de (quasi-)wettelijke verdeling, met inbegrip van de wilsrechten, zullen de revue passeren, waarbij aandacht zal worden besteed aan het successie- en schenkingsrecht, de inkomstenbelasting en de overdrachtsbelasting.

7 juni - Mr. V.A.E.M. Meijers
Handelsregister

In het wetsvoorstel voor een nieuwe wet/besluit op het Handelsregister worden "witte vlekken" als overheden, agrariërs, verenigingen van appartementseigenaars en beroepsbeoefenaren genoemd als inschrijfplichtigen vanwege de invoering van "basisregistraties".

Imponderabilia

Schenkeningen

Een oud-notaris uit Amsterdam heeft een aantal bijzondere boeken en archiefstukken geschonken. Het meest opmerkelijke ervan is een achttiende-eeuws handschrift getiteld *“Instructie van 't Notaris ampt gemaekt door D. Mostert in zijn Leven Secretaris der Stad Amsterdam, gecopieert anno 1734 door de heer Jan Waarts, notaris der Stad Amsterdam”*. Aan het manuscript is een gedrukte versie toegevoegd van de eed die Jan Waarts, notaris in Amsterdam van 1740 tot 1756, bij zijn benoeming aflegde. De in de titel genoemde D(aniel) Mostert moet - zo leert een vluchtige naspeuring op het onvolprezen internet - in zijn tijd, het eerste deel van de 17de eeuw, een beroemd man zijn geweest. Zo was hij niet alleen sinds 1622 stadssecretaris te Amsterdam, hij was er ook notaris, net zoals zijn rond 1585 uit Antwerpen uitgeweken vader. Verder was hij lid van de Muider Kring en bevriend met en begunstiger van Vondel. Die heeft zelfs een gedicht aan hem gewijd *“De Roomsche lier”*, waarin hij Mostert de *“saus van onse Poësy”* noemt. Zelf beoefende hij de dichtkunst ook en er bestaat nog een treurspel van hem, Marianne genaamd. Maar zijn belangrijkste publicatie was waarschijnlijk wel *“Nederduytsche Secretaris ofte Zentbriefschrijver”*, een uitgebreide verzameling voorbeelden van ambtsbrieven uit 1635. Hij gaf die uit om te bewijzen dat ook ambtelijke taal in zuiver Nederlands gesteld kon worden.

Dat het pas verkregen manuscript van Jan Waarts voor het notariaat van belang is, kan zelfs een leek op z'n klompen aanvoelen. Interessanter is het om te weten wat een expert op het gebied van de 17de- en 18de-eeuwse notarisboeken als prof. mr. A. Fl. Gehlen ervan vindt. Hij zal het handschrift bestuderen en het resultaat daarvan wordt waarschijnlijk in de volgende Ponder gepubliceerd.

“Huwelijksvoorwaarden van Vader en Moeder” staat eenvoudig in inkt geschreven op het originele 18de-eeuwse omslagpapier van een uitzonderlijke akte uit 1750. Dit indrukwekkende perkament van 74 bij 53 centimeter met acht aanhangende zegels in zwarte en rode lak was een jubileumcadeautje voor de stichting van een oud-notaris uit Den Haag. Ook deze aanwinst zal onder de aandacht worden gebracht van prof. Gehlen, onze adviseur in alles wat de notariaatsgeschiedenis betreft.

Het was niet de eerste keer dat deze Haagse oud-notaris, met geschenken kwam. Jaren geleden al gaf hij een akte cadeau uit 1652, waarin Gerhard Lauwerman door Ferdinand III, keizer van het Heilige Roomsche Rijk, tot paltsgraaf werd benoemd. Lauwerman kreeg daarmee onder meer de bevoegdheid om notarissen te benoemen en - mooier nog - dichters te lauweren. Ook vanwege zijn fraaie aanhangende waszegel heeft die benoemingsakte altijd een ereplaats in onze vitrines. En toen deze gewaardeerde donateur onlangs zijn werkkamer opruimde, dacht hij opnieuw aan de stichting. Een koffertje vol oude akten en andere bescheiden is inmiddels van Den Haag naar Amsterdam verhuisd.

Verder heeft de stichting drie notariële stempels van drie generaties notarissen Fischer plus een koperen pennenhouders met inktpotje, vermoedelijk Turks, uit de jaren twintig van de vorige eeuw, gekregen van een nazaat van de bekende notarisfamilie uit Ede. De schenkster had bij de pennenhouders een briefje gevonden van haar overleden vader, mr. W.F.J. Fischer, waarop hij had geschreven *“iets voor het notarieel museum?”*.

De stichting is ook in het bezit gekomen van een aantal WPNR's met het ex-libris van Paul Scholten. Gelukkig belde zijn kleindochter ons voordat zij deze zou gaan opruimen.

Pennenhouders met inktpotje

“Mijn vader noemde dit de kleine kas” zei de Amsterdamse oud-notaris vertederd, toen hij vlak vóór het ter perse gaan van deze Ponder nog een klein houten kistje kwam brengen. In dit geldkistje met in het massieve hout acht zorgvuldig uitgespaarde muntbakjes in twee formaten bewaarde zijn vader, indertijd notaris te Veendam, het kleingeld op zijn kantoor. De *“kleine kas”* was daar al langer in gebruik, waarschijnlijk al sinds het begin van de vorige eeuw onder zijn voorvoorganger, notaris D.A.Tholen. Het cadeau is een mooie aanvulling op eerdere schenkingen uit dezelfde bron, zoals een lezenaar, een pen en een zakinktpotje. Deze laat 19de- en begin 20ste-eeuwse kantoorpullen uit Oost Groningen zijn door Marianne Eisma beschreven onder de titel *“Klerkenwerk”* in Ponder 12 van juli 2002.

Tentoonstelling

Op 28 september j.l. heeft de stichting de Netwerkdag in de Jaarbeurs te Utrecht opgeluisterd met een expositie van ongeveer 45 prenten en tekeningen uit haar collectie onder de titel *Hebzucht*. Onderdeel van deze tentoonstelling was een serie prenten, getiteld *“Marriage a la Mode”* van William Hogarth. Het onderzoek naar deze serie dat Marianne Eisma ter voorbereiding van de expositie heeft gedaan, resulteerde in een artikel dat in deze Ponder is opgenomen. Daarin leest u over een 18de-eeuwse soap die - behalve van hebzucht - aan elkaar hangt van ijdelheid, gierigheid, overspel en hypocrisie en daarmee onvermijdelijk eindigt in moord en doodslag.

Kerstsluiting

Wegens kerstvakantie zal de stichting gesloten zijn vanaf vijf uur vrijdagmiddag 22 december 2006 tot dinsdag 2 januari 2007.

Liesbeth M. van der Marck

Niehoff Werning & Kooij
verzekeringsadviseurs voor advocatuur en notariaat

Ssst... een klant!

Stel je voor. Je verwacht een belangrijk telefoontje van je eerste klant... Je visitekaartjes en het briefpapier zijn net door de drukker afgeleverd.

Maar zover is het nog niet. Een eigen notarispraktijk vergt nogal wat voorbereiding. Zoals een ondernemingsplan, het afdekken van het beroepsaansprakelijkheids- en arbeidsongeschiktheidsrisico. Niehoff Werning & Kooij heeft als specialist in het notariaat een aanzienlijk aantal startende notarissen op weg geholpen.

Wanneer u ons belt, sturen we de documentatiemap voor het notariaat vrijblijvend toe.

